

Csapodi Csaba: The Corvinian Library. History and Stock. Bp. 1973. Akadémiai Kiadó. 516 p. (Studia Humanitatis, 1.)

Évtizedek szívós kutatómunkája, szí-
zat meghaladó mikrofilológiai cikkek sora
ötvöződik monografikus egységgé CSAPODI
Csaba legújabb munkájában. A Corviná-
val kapcsolatos szakirodalom bősége kön-
nyen sugallja azt a benyomást, mintha már
minden kérdés kellő megvilágítást kapott
volna, ezért a további kutatások kevés
nóvummal biztatnak. CSAPODI a sokoldalú
filológus alaposságával közelítve meg a
problémát, rácafoltt erre az előítéletre, be-
bizonyítva, hogy a Corvina iránti korábbi
érdeklődés erősen egyoldalú volt: szinte
kizárólagosan képzőművészeti indítatású.
A szakavatott művészettörténeti méltatá-
sokra teljes mértékben rászolgált ugyan
a budai királyi könyvtár, ugyanakkor
azonban hiányoztak a történeti-filológiai,
szélesebb értelemben művelődéstörténeti
síkon végzett elemző kutatások (kivétel a
múlt században ÁBEL Jenő volt, aki több
tanulmányt szentelt a korvinák klasszika-
filológiai értékének). Ezt a hiányt igyeke-
zett pótolni CSAPODI, angol nyelven meg-
jelentetett, magas akribiával készült
könyvével.

Bevezetőül mindjárt a legérdekesebb
kérdések egyikét, a Corvina számszerű
mérésére vonatkozó véleményeket veszi
sorra (*Opinions concerning the size of the
Corvina*, pp. 17–19.), hangoztatva azt a
nyilvánvaló tény, hogy az idevágó forrá-
sok híradásai egyrészt nem eléggé meg-
bízhatóak, másrészt ellentmondóak (*What
the contemporary sources say?* pp. 20–24.).
Bár az analógiák sem oldják meg a kér-
dést, bizonyos támpontot azért tudnak
nyújtani. A monasztikus könyvtárak a XI.
század után csökkenni, s helyükbe moz-
gékonyabb egyházi gyűjtemények lépnek,
olyanok, amelyeknek közvetve vagy köz-
vetlenül kapcsolatuk van az élő tudomá-
nyossággal, rendi főiskolával vagy egye-
temmel. De a Vatikáni Könyvtár kivéte-

lével még ezek sem mérkőzhetnek olasz
humanista fejedelmek kollekcióival, így
az összehasonlításhoz szükséges nemzetközi
mércét a VISCONTIAK, az ÁRRAGÓNIAK,
ESTÉK és MEDICIEK bibliotékái szolgáltat-
ják (*Interferences by comparison with other
libraries*, pp. 25–29.). A meggyőzően
hangzó egybevetés után CSAPODI precízen
lokalizálja a Corvina elhelyezését a királyi
vár épületén belül és arra a véglegesnek
tűnő eredményre jut, hogy a könyvtár nem
külön épületben, hanem egy palotaterem-
ben volt elhelyezve. A forrásokkal történő
szembesítés és a hozzávetőlegesen elvégzett
állománybecslés megerősíteni látszanak fel-
fogását (*The housing of the library*, pp.
30–34.).

Mindezek előrebocsátása után a Corvina
történeti fejlődésének vázlatára kerül sor,
rendkívül tömör, de gazdagon dokumen-
tált előadásban (*Stages in the development
of the stock*, pp. 35–62.). Ha az előzőekben
CSAPODI forráskritikai eljárását és a tör-
téneti hitelességet motiváló körülmények
lelkiismeretes mérlegelését követhettük
egyetértséssel, akkor most a történelmi-
társadalmi viszonyok biztos kezű felrajzo-
lását, a Corvinának humanista műveltsé-
günkben betöltött helyéről és szerepéről
megnyilatkozó nézeteit kísérhetjük növe-
kvő érdeklődéssel.

A fejedelmi elődöket KÖNYVES KÁL-
MÁNTól tartja számon, majd I. (NAGY)
LAJOS, ZSIGMOND császár és V. LÁSZLÓ
király személyén keresztül jut el a HU-
NYADIak koráig. Az illiterátus HUNYADI
János helyett érthetően VITÉZ János és
humanista környezete helyeződik a figye-
lem középpontjába, nemcsak a JANUS
PANNONIUS által megénekelt váradi püs-
pöki könyvtár révén, hanem azért is, mert
mindez pár évtized múltán, mint eszter-
gomi érseki hagyaték beleolvad majd a
Corvina állományába. CSAPODI nem feled-
kezik meg sem SZÁNOKI Gergely, sem
LASSOCKI Miklós könyvtárgyarapító te-
vékenységéről, ellenben érthetetlenül mel-
lízi Pier Paolo VERGERIO szerepét, jóllehet

HUSZTI — eddig kétségbe sem vont — kutatásai szerint VERGERIO hatalmas humanista könyvtára (telve ókori auktorokkal és PETRARCA-művekkel) 1444 után VITÉZ tulajdonába került. Bár VERGERIO tudott görögül, a Corvina görög kódexinek provenienciája többségükben JANUS PANNONIUS pécsi püspöki könyvtáráig vezethető vissza, mivel ezek 1472-ben, szintén a budai királyi könyvtárat gazdagították. VITÉZ és JANUS közéleti pályájának megtörése egyszersmind a könyvtár történetének első periódusát is lezárta.

1473–1484 között új szakasz kezdődött a Corvina életében. Érdekes, de elfogadható CSAPODI-nak az a megállapítása, miszerint ebben az évtizednyi időszakban MÁTYÁS király szinte egyedül volt a könyvtár tudatos fejlesztője, nagyarányú olasz vásárlásai révén (kb. 200–300 latin és kb. 200 görög kódex került volna ekkor Budára). A fellendülés nem volt átmeneti jelenség. Egyenesen vezetett a fejlődés csúcására, mely MÁTYÁS király uralkodásának utolsó fél évtizedében, 1485–1490 között következett be. CSAPODI körültekintő elemzés után nyomatékosan hangsúlyozza, hogy ebben a periódusban tartalmi igények határozták meg a könyvtárfejlesztést (pp. 52–53.). A növekedés évi átlaga 150 kódex körül mozgott, a kódexetek száma a nyolevanes évek végéig minden előzőt is beleszámítva, elérte az 1500–1600 darabot. Ehhez hozzá kell még számítani azt a feltehetően (?) 300–400 darab nyomtatott könyvet is, hogy teljes legyen a becslés, így summa summarum 2000–2500 lehetett a Corvina állománya a király halálakor.

Ez nem kevesebbet jelent, mint hogy a budai könyvtár volt a második legnagyobb gyűjtemény Európában, a vatikáni mögött. CSAPODI-nak ez a „végeredménye” oly biztos alapokon nyugszik, annyira tapad a források által felkínált hipotézisek alsó határához, hogy véleményünk szerint alighanem végérvényesen leszámol a hiperkritikusan alacsony (kb. 500) és romantikusan magas (kb. 50 000) állományrekonstrukciókkal.

A történeti áttekintés zárószakasza a Corvina utóéletével, hanyatlásával, és szétszóródásával foglalkozik. CSAPODI itt is sok legéndát oszlat szét és kétségtelenné tudja tenni, hogy a fényes humanista bibliotheca 1526 után de facto nem létezett többé (p. 87.). Végül a szükséges distinkció kedvéért tisztázza azt is, hogy mit lehet tudni a királyi várkápolna könyveiről (*The books of the Royal Castle Chapel*, pp. 91–92.), illetve BEATRIX királyné magánkönyvtáráról (*The library of Queen Beatrix*, pp. 93–95.). Úgy látszik, ezek egyike sem tartozott a

Corvina állományába, de MÁTYÁS hatása azért bennük is kimutatható. Az egyházi szerzőktől eltekintve sem a várkápolna könyvtárában, sem a királyné mintegy 50–100 kötetet magában foglaló kollekciójában nem volt olyan közérdekű mű, amely hiányzott volna a Corvinából (p. 95.).

Az igényes bevezetőt követően CSAPODI összeállítja a Bibliotheca Corviniana alapos filológiai apparátussal ellátott, kritikailag megrostált és helyreállított állományjegyzékét (pp. 111–465.). Egyes művek az identifikálható szerzők betűrendjében, illetve, ahol ez nem volt lehetséges, címük alfabetikus rendjében találhatók meg. Az egyes tételek leírását „Bibliográfia” és hasznos közléseket tartalmazó „Jegyzet” követi. Ez utóbbiban publikálva vannak a kutatást döntően befolyásolni képes possessor-bejegyzések betűhív szövegei, olykor még forrásértékű glosszák is. Elvesztett korvinák esetében szintén ez a rovat tölti be a bizonyítói szerepet nemcsak a szakirodalmi utalások, de idézetek felvolumtatásával is.

Az állományjegyzék segítségével könnyű most már nyomon követni, hogy a HUNYADI-kori humanisták műveltségébe mennyiben tartozott bele a Corvina állománya, mennyiben volt „muzeális” és mennyiben „élő” ez a könyvtár.

Áttekintve a VITÉZ János orációiban és leveleiben, JANUS PANNONIUS beszédeiben és episztoláiban, HUNYADI Mátyás diplomáciai irataiban és VÁRADI Péter leveleskönyvében előforduló antik hivatkozásokat, minden ókori és újkori szerzőt (JANUS PANNONIUST is beleértve) fel lehet találni a Corvina katalógusában. CSAPODI fő törekvése tehát, a Corvina elhelyezése az egykorú művelődéstörténeti viszonyok közé és tudománytörténeti értékének értékelése nemcsak a humanista Európa, hanem a magyar és nemzetközi könyvtártörténet máig ívelő historiájának keretein belül: maradéktalanul sikerült.

Nem csoda, ha ekkora adattengerben akadnak kisebb elírások, pontatlanságok, hibák és hiányosságok is. CSAPODI például autentikus korvinának minősíti a müncheni Celsus-kódexet (No. 161.), de nem jelzi a bibliográfiai apparátusban CSONTOSI János ellenvéleményét (*Magy. Könyvszle* 1890. 33–34.), mely eredetileg GARÁZDA Péter tulajdonát látja benne. GARÁZDÁNÁL maradvá továbbra is, említsük még meg, hogy téves volt őt az auktorok sorában szerepeltetni utalás formájában („Péter Garázda = Petrus Garázda”, p. 229.), mivel neki önálló műve nincs. Nem is szerepel PETRUS HISPANUS előtt, ahol várnánk (p. 312.), így az utalás sehová

sem irányítja az olvasót. Felbukkan viszont GARÁZDA neve helyesen a possessoroké között két ízben is, a Iustinus-kódex (p. 264.) és a görög nyelvű evangélium-töredék (p. 416.) említésekor. A IUSTINUS-hoz csatolt bibliográfia azonban csak ÁBEL Jenő 1880-as cikkét ismeri, a „Jegyzet” pedig TRUHLÁŘ 1905-ös katalógusából idézi a sajátkezű bejegyzés latin szövegét, nem véve tudomást arról, hogy 1957-ben hosszabb tanulmány összegezte (ÁBEL tanulmányánál kissé bővebben) GARÁZDA Péter életének, irodalmi munkásságának és könyvtárának eddig feltárt adatait, s ugyanott fakszimile melléklet szemléltette a prágai Iustinus-kódex possessor-bejegyzését is (ItK 1957. 48–62).

Eltekintve most attól a következetlenségtől, hogy a magyar humanista neve az említett rektifikáló utalás (p. 229.) „Petrus”-ával szemben a görög kódex esetében mégiscsak „Péter Garázda” maradt (p. 416.), sőt még attól is, hogy a prágai bejegyzés a „Petrus Garazda de Ungaria” névalakot nyújtja, csakugyan sajnálhatjuk, hogy a névmutató, negyedik változatként, egy sehol másutt elő nem forduló „Petrus de Garázda” változat mellett döntött (p. 514.).

Nem lehet elsiklani szó nélkül a könyv tipográfiai kivitele fölött sem. Érthetetlen, hogy egy ilyen fontos és gyakorlati használatra szánt 354 lapnyi katalógust a főszöveg egyetlen betűtípusával szedtek ki, címbetűk nélkül!

Az effajta aprólékos, lényegét nem érintő észrevételek szaporításának nincs sok értelme olyan fundamentális mű esetében, mint amilyen CSAPODI Csaba könyve, melyben végeredményben erős forráskritikai érzékkel, kitűnő történeti-irodalomtörténeti felkészültséggel megírt monográfiát üdvözölhetünk.